

DE KLEUR VAN DE SCHADUW

JEROEN D'HOE EN *SHADOWS*

Maarten Beirens

Maarten Beirens is doctor in de musicologie. Hij is postdoctoraal onderzoeker aan de KULeuven en muziekcriticus voor o.m. De Standaard en Klara.

Een zevendelig werk van een hedendaags componist, voor een oude-muziekensemble en met live-kalligrafie: het is het soort combinatie die belooft bijzonder te worden. In *Shadows* vloeien de talenten van componist Jeroen D'hoë, kalligraaf Brody Neuenschwander en het ensemble Zefiro Torna samen in een wereld van schimmen en schaduwen en – zoals Jeroen D'hoë vertelt – een spirituele reis tussen donker en licht.

Jeroen D'hoë

Kalligrafie ligt niet meteen voor de hand in deze digitale tijden... Hoe past dat in de muziek in *Shadows*?

Jeroen D'hoë: “*Shadows* is een cyclus van 7 liederen, die worden afgewisseld en geïntegreerd met live-kalligrafie door Brody Neuenschwander, in wat wij ‘gearticuleerde stiltes’ genoemd hebben. De zes stille momenten tussen de liederen worden actief benut, waarbij de akt van het schrijven afwisselt of soms overlapt met de muziek.”

Waarover gaan de liederen?

JD: “Ik kreeg van Brody een bundel teksten, die een hoog ‘stream of consciousness’-karakter had, een heel direct palet van emoties en een heleboel associaties. Samen was dat een vrij amorfe verzameling waarmee ik aan de slag ben gegaan. Ik heb daar dan – allemaal in overleg met Brody – een impliciet verloop van zeven stadia uit gedistilleerd. Ik beschouw het als een grote evolutie die je als mens kan doormaken. Iets universeels.”
“*Shadows* is een meditatie over tijdelijkheid. Het toont de mens met al zijn ervaringen en emoties, van heel donker tot heel licht en al wat daar tussen ligt. De cyclus bestrijkt het

hele spectrum van heel donker tot heel helder en vooral ook alle schakeringen daartussen, waarop wordt ingespeeld. De hele cyclus maakt een curve, die ergens halverwege start, in een grijze zone, zeg maar, dan meteen naar donker tot extreem donker evolueert in het derde lied. Daarna gaat het snel tot heel licht en in de twee laatste liederen belanden we opnieuw in dat emotionele tussengebied.”

Hoe zijn jullie eigenlijk bij dat onderwerp beland?

JD: “Jurgen De Bruyn, de luitist en artistiek coördinator van Zefiro Torna, had interesse in wat ik deed en één van de dingen die hij van mij kende was *Skin*, de installatie voor sopraan, gitaar en video die ik enkele jaren geleden samen met Brody heb gemaakt voor een museum in Brugge. Toen Jurgen mij contacteerde, stelde ik voor om meteen ook Brody erbij te vragen. Zo zijn we heel vrij beginnen nadenken over wat er mogelijk zou zijn met die drie elementen: oude-muziekensemble, hedendaagse muziek en kalligrafie. Die ontmoeting was bij Brody thuis. Hij woont in een prachtig historisch pand in Brugge, waarvan minstens één kamer volledig met kaarslicht verlicht wordt. Er hing een grote kandelaar boven de tafel waar we zaten en af en toe werden die kaarsen aangestoken, werden er kaarsen vervangen en ondertussen waren wij aan het discussiëren over het ambachtelijke van oude muziek en als vanzelf borrelde het idee op: stel dat we een voorstelling maken waarin ook het ambachtelijke van kalligrafie zit, samen met het idee van kaarslicht en kaarsen die één voor één worden gedoofd, de sfeer van een ritueel, schaduwen als metafoor voor de menselijke ervaring.”

Wat doet een hedendaagse componist voor muzikanten die oude muziek spelen?

JD: “Dat is voor mij de belangrijkste kwestie. Ik heb al vaak opdrachten gehad voor ensembles voor hedendaagse muziek of voor orkesten die ook gewoon zijn hedendaagse muziek te spelen. Dat is niet gemakkelijk, het is altijd een zoektocht naar welke muzikale taal je hanteert, enzovoort, maar voor dit werk was dat nog anders. Het allermoeilijkste was om iets te vinden dat direct communicatief werkt. Dat is

altijd een bekommernis van mij, maar was nu des te belangrijker. Het heeft immers geen zin om voor deze mensen complexe hedendaagse technieken te gebruiken. Dat past ook niet in de lijn van hun expressieve kracht: die ligt in de directe vertolking van emoties, van retoriek, van symboliek ook. Dus heb ik mij moeten verplaatsen in hun perspectief. Dat is moeilijk uit te leggen, maar het komt erop neer dat ik mij tracht in te leven in de oerkracht van die middeleeuwse en renaissance muziek, haar verwevenheid met volksmuziek, met Gregoriaans, enzovoort om dan vanuit die kracht actuele muziek te schrijven. Gelukkig zijn er een aantal inspirerende precedentes, bijvoorbeeld hoe Stravinsky of Bartok uit volksmuziek heel moderne muziek hebben gepuurd. Ik heb ook een grote voorliefde voor middeleeuwse en renaissance muziek – ik ben al jaren een grote fan van *Le Poème Harmonique*, bijvoorbeeld – en die directe taal, de ostinati, de harmonische kleuren ervan heb ik proberen mee te nemen in het schrijven.”

Is een deel van het probleem niet dat die instrumenten tot een ander tijdperk behoren en voor een hedendaagse componist niet dankbaar zijn om mee aan de slag te gaan?

JD: “Zeker, maar je kan wel fantastische dingen bedenken die wél werken. Bijvoorbeeld de mogelijkheid om op de basluit de open snaren te gebruiken. Naast de snaren op de toets – waar je alles mee kunt doen wat je ook met een gitaar zou kunnen – heeft zo’n basluit ook bassnaren die niet over de toets lopen: die open snaren aanslaan in combinatie met bijvoorbeeld een plectrumglissando op de toets werkt prachtig. Zo breng je oude en nieuwe technieken samen en kan je op zoek gaan naar nieuwe klanken of ongebruikelijke patronen zonder dat de muzikanten zichzelf speeltechnisch in onmogelijke bochten moeten wringen. Het voelde ook helemaal niet aan als beperkingen. Ik ben vanuit die kracht van de oude muziek gaan denken en zo is er heel wat tot stand gekomen.”

Geldt hetzelfde voor de zang?

JD: “Ik vond het fantastisch om met deze zangeressen te werken, omdat je eindelijk verlost wordt van belcanto. Ik heb al eerder gewerkt met Els Van Laethem en heb haar altijd een fantastische stem gevonden omdat zij puur zingt, ongepolijst, zoals een kind zou doen, of zoals in de volksmuziek. Dat biedt fascinerende nieuwe mogelijkheden. Ik laat ze ook wat experimentelere zangtechnieken gebruiken, wat in middeleeuwse muziek niet te pas komt: de letter ‘r’, waarop je dan een groot glissando over twee octaven maakt, wat onwaarschijnlijke effecten oplevert. Daar heb ik heel hard naar gezocht. Dat kan je natuurlijk alleen maar doen omdat ze puur vanuit de keel zingen: met een belcantozangstijl zou dat nooit werken. In december hebben we in een workshop zo eens tientallen ideeën uitgeprobeerd en Els en Griet De Geyter deden dat allemaal heel graag: fluisteren, zingen terwijl je inademt, noem maar op.”

Het proces van samenwerking was dus belangrijk?

JD: “Ja, enorm. Het project bestaat al lang in onze hoofden. We zijn twee jaar geleden voor het eerst samengekomen en

hebben dan op heel regelmatige basis gebrainstormd. Al anderhalf jaar voor de creatie zaten we al voor het eerst dingen uit te proberen met de muzikanten van Zefiro Torna. Het is zo één van die projecten in je leven waarvan alles perfect samenvalt. De manier waarop Zefiro Torna op een actuele manier met oude muziek omgaat, was een grote stimulans. Ik ben als de dood voor een sentimentele mix van oud en nieuw.”

Niet zoals een orkestwerk waar je vlak voor de première twee repetities krijgt...

JD: “De partituur afleveren en dan is de kous af – zo werkte het nu inderdaad niet. Het was echt een heel interactief proces. Veel lof komt toe aan de uitvoerders. Al heb ik alles zelf gecomponeerd, toch is het een kruisbestuiving. Je merkt dat iets niet werkt? Schrappen maar! Kill your darlings. Dat heb ik ook geleerd door mijn ervaringen in de lichte muziek. Bij klassieke muziek is dat helemaal anders, daar is de partituur nog vaak onaantastbaar. En omgekeerd ook: soms had ik iets genoteerd waarvan ik merkte dat de zangeressen er met een gemak doorheen gingen dat ik dacht: ja daar moet ik méér mee doen, dat moet ik verder ‘uitcomponeren’.”

De laatste jaren heb je ook heel andere dingen gedaan, zo heb je songs geschreven en een cd (*It's a Gas*) opgenomen met Paul Michiels. Zie je dat voor jezelf als verschillende aspecten waartussen je switcht of als een continuüm?

JD: “Een combinatie van beide, eigenlijk. Je kan het beschrijven als twee carrièresporen die parallel naast elkaar liggen. Maar op een bepaalde manier beïnvloeden die elkaar ook. Ik vind het fantastisch dat dat kan.”
 “Het denken over compositie in mijn hedendaags-klassieke wereld, werpt ook zijn vruchten af als ik een song schrijf voor of met Paul Michiels. Dan gaat het vooral over het spelen met vorm en structuren. Het referentiepunt voor dat project was het *Great American Songbook*, maar dat wil niet zeggen dat je daar clichématig de conventies van moet volgen. Je kan daar vrij in bewegen en ongewone (hedendaags-klassieke) elementen aan toevoegen, als je het handig doet en het niet stoort in het idioom van de lichte muziek. Dat vind je ook bij Vince Mendoza, een Amerikaanse arrangeur die een jazzachtergrond heeft en een plaat heeft gemaakt met Joni Mitchell, Herbie Hancock en een groot orkest. Het merkwaardige is dat het echt klinkt als een plaat van Joni Mitchell, zelfs al duiken daar hedendaagse compositietechnieken in op, maar het werkt omdat het het hoger doel dient wanneer je zo'n popsong in een grotere rijkdom laat schitteren.”
 “Dat is ook mijn ambitie. Ik wil geen populistische manier van denken in mijn klassieke muziek laten ontkiemen en evenmin een pretentieuze, zwaar op de hand liggende manier van pop en jazz schrijven ontwikkelen. Je respecteert bovenal steeds de respectievelijke codes van die disciplines, maar probeert deze ook zo creatief mogelijk in te vullen. Volgend seizoen trekken we met het materiaal van die cd opnieuw de baan op, deze keer in trio: ik, Paul Michiels en nu ook jazzgitarist Philippe Catherine. Ik kijk er al naar uit!” ■

Shadows

Een meditatie over tijdelijkheid

05/05/2011, 21u00
 Minderbroederskerk Mechelen,
 Festival van Vlaanderen
 Mechelen

Jeroen D'hoë: muziek en libretto
 Brody Neuenschwander: libretto
 en live-kalligrafie
 Griet De Geyter: sopraan en
 percussie
 Els Van Laethem: sopraan,
 percussie en tromba marina
 Liam Fennelly: vedel, viola da
 gamba en percussie
 Jurgen De Bruyn:
 renaissanceluit, archiliuto,
 percussie, zang en artistieke
 leiding
 Ingrid von Wantoch Rekowski:
 artistieke medewerking
 In opdracht van Zefiro Torna
 en het Festival van Vlaanderen
 Mechelen

→ www.festivalmechelen.be

→ www.jeroendhoe.org

→ www.zefirotorna.be

New feet for 5 years a minute

25/05/2011, 20u00
 Concertgebouw Brugge

Architect Jo Van Den Berghe
 en componist Jeroen D'hoë
 vinden elkaar in het artistieke
 onderzoeksproject *New Feet for
 5 Years a Minute*. De synesthesie
 van architectuur, video en
 muziek genereert nieuwe
 compositiemogelijkheden.
 De toeschouwer wordt
 meegenomen in een wervelende
 beleving van ruimte en klank, van
 'getimed' leegte en plaatselijk
 ontgrensd tijd. Architecturale
 ruimtes ontstaan simultaan
 met het muzikale tijdsverloop.
 Het resultaat is een provocatief
 verhaal van klank en beeld dat
 bewust onregelend werkt op
 het net- en trommelvlies van de
 deelnemende toeschouwer. Door
 samen zintuiglijke ervaringen
 te verbeelden, exploreren de
 onderzoekende kunstenaars
 nieuwe concepten van ruimte
 en tijd.

Spectra Ensemble
 Filip Rathé: dirigent
 Jeroen D'hoë: componist
 Jo Van Den Berghe: architect
 Anemie Demeulemeester:
 architect
 Frank Beekman: regie en
 multimedia

→ www.concertgebouw.be

It's a Gas!

→ www.itsagas.be